Bülent Duru, "Anayasa Taslağında Ekoloji/Ekonomi İkilemi", Memleket Mevzuat, S.31, Ocak 2008, s.3-5.

Anayasa Taslağında Ekoloji/Ekonomi İkilemi*

Bülent Duru (Dr. A.Ü. SBF)

Eylül 2007'de açıklanan Anayasa Taslağı'nın, siyasete, yönetime, özgürlüklere ilişkin maddelerini değerlendiren yazılara sıkça rastlıyoruz. Gazetelerde, kitaplarda ya da yasal düzenlemelerde "çevre" ancak önemli görülen sorunlardan sonra, onlardan kaldığı oranda yer bulabiliyor; kuşkusuz eğitim, sağlık gibi konular için de geçerli bu durum. Oysa bunlar, doğrudan doğruya yaşamın içinde olan, gündelik yaşamı etkileyen ve diğerlerinden daha somut biçimde karşımıza çıkan sorunlar.

Çevre 12 Eylül'den Geriye

Bu genel eğilimin AKP'nin Anayasa Taslağı'na da yansımış olduğunu görüyoruz. Sonda söylenmesi gerekeni başta söyleyecek olursak: Taslak, çevre ile ilgili konularda, 12 Eylül ürünü 1982 Anayasası'nın gerisine düşmüş, doğal değerlerin korunmasına yeterli olmayacak hükümler getirmiş, çevre hakkını ortadan kaldırmış, önceliği ekolojiye değil ekonomiye vermiş ve rant edinme beklentilerine yönelik hazırlanmıştır.

Doğal/Kültürel Varlıklar İçin Ayrı Bir "Kısım"

1982 Anayasası'nda çevre, ormanlar, kıyılar, doğal kaynaklar ve tarihi/kültürel varlıkların korunması gibi konulara, türlü maddelere dağılmış bir biçimde de olsa, yer verilmişti. Yeni Anayasa Taslağı'nda söz konusu sorunlara ayrı bir "kısım" açılarak, "Çevrenin Korunması ve Millî Servetlere İlişkin Hükümler" başlığı altında değiniliyor. Birbirlerine sıkı biçimde bağlı olan sorunların aynı başlık içinde toplanması olumlu bir gelişme olarak görülebilir. Ancak maddelere biraz daha yakından bakınca, anılan birlikteliğin, çevrenin bütün öğeleri ile birlikte, bütünleşik bir yaklaşımla ele alınması isteğinin bir sonucu olmadığını anlıyoruz. Yapılmak istenen yalnızca biçimsel açıdan benzer konulardaki maddeleri bir araya getirmek

* 23 Eylül 2007'de Radikal İki'de yayımlanan "Yeni Anayasanın Önemsiz Konusu" başlıklı yazının geliştirilmiş halidir.

olmalı, aksi takdirde Taslak'ta daha koruyucu ve geliştirici hükümler bulmamız gerekirdi.

Çevre Hakkı Ortadan Kalkıyor

1982 Anayasası'na A.Ü. Siyasal Bilgiler ve Hukuk Fakültelerinin ortaklaşa hazırladıkları "Gerekçeli Anayasa Önerisi" ve TÇV'nın katkıları ile girebilen çevre hakkından, 25 yıl sonra vazgeçildiği görülüyor. Mevcut Anayasa'da, "Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir." biçiminde sağlıklı bir çevrede yaşama hakkından söz edilirken, yeni Taslak'ta "Devlet herkesin, insanî gelişimini mümkün kılan bir çevrede yaşaması için gerekli tedbirleri alır." demekle yetinilip "çevre hakkı"ndan, "tedbir alma"ya doğru bir geriye gidiş yeğleniyor. Çevre hakkı, Anayasa'da sosyal ve ekonomik hakların bir öğesi olarak alınmış, bir anlamda "toplumsal" bir bakış açısıyla hazırlanmıştı; oysa Taslak'ta, mali ve ekonomik hükümlerden hemen sonra, belki onların bir uzantısı olarak "Çevrenin Korunması ve Milli Servetlere İlişkin Hükümler" başlığı altında yer verilen düzenlemelerin "ekonomik bir bakış açısıyla" kaleme alındığı anlaşılıyor.

Kuşkusuz çevreye anayasal güvence vermek bir zorunluluk değil; yeterli hiç değil. Çevre koruma konusunda hep öncü konumda olmuş AB ülkelerinde bile bu konuda farklı düzenlemelere rastlanabiliyor. Ancak Türkiye için baktığımızda bir bakıma bunun bir zorunluluk halini aldığını görüyoruz. Yasamanın genellikle çevresel kaygılardan arınmış olması, çevreci kamuoyunun ve sivil toplum örgütlerinin yeterince güçlü olmaması çevre hakkına anayasada yer verilmesini gerekli kılıyor.

Çevreye anayasal güvence vermek bir zorunluluk olmasa da, Türkiye gibi henüz korunacak çok şeyi olan ve çevre yönetiminde önemli yetersizliklerin yaşandığı bir ülkede bu yönde bir düzenleme çevresel/tarihi değerlerin geleceği için bir güvence olarak durmaktadır. Anayasa Mahkemesi'nin çevreyi, kıyıları, ormanları ilgilendiren türlü kararlarında 56. maddede anılan "Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir." biçimindeki düzenlemenin ne kadar etkili olduğunu anımsamak gerekir. Sözgelimi, kıyı kuşağının derinliğinin 100 metre olarak belirlenebilmesi, kızılağaçlıklar ve aşılı kestaneliklerin orman tanımı kapsamından çıkarılmasının önlenmesi hep Anayasa Mahkemesi kararlarıyla gerçekleşebilmiştir. Eğer değişiklik Taslak'ta öngörüldüğü gibi gerçekleşirse sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı artık Anayasa'da yer almayacak; bunun yerine içeriği oldukça tartışmalı olan "sürdürülebilir kalkınma" ile yetinmek zorunda kalacağız.

2b'ye Yeşil Işık Yakılıyor

Yıllardan beri 2b tasarısı ile orman niteliğini yitirmiş alanların peşinde olan hükümet bu kez işi sağlama alarak işi Anayasa'da halletmeyi kafasına koymuş görünüyor.

Ormanlık alanların üçüncü şahıslara satılmasının önünde engel olarak duran Anayasa'nın ilgili maddesinde, orman niteliğini yitirmiş yerlerden yalnızca ilgili orman köylüsünün yararlanabileceği yazıyor. Taslak'ta söz konusu madde, bu alanların "gerçek ve tüzel kişilere" satılmasına olanak tanıyacak biçimde düzenlenmiş; ancak orman köylüsü de unutulmamış: Öncelik onlara verilecektir! Ülkenin en yoksul kesimini oluşturan orman köylüsünün buraları nasıl satın

alacağı, alsa bile daha sonra nasıl elinde tutacağı sorusu yanıtlanmadan duruyor. Yeni düzenlemede orman köylüsünün korunması ile ilgili maddenin yer almadığını da belirtmek gerekir. Buna benzer biçimde, "Ormanların tahrip edilmesine yol açan siyasî propaganda yapılamaz", "Ormanları yakmak, ormanı yok etmek veya daraltmak amacıyla işlenen suçlar genel ve özel af kapsamına alınamaz." biçimindeki hükümlerin yeni Taslak'ta yer almaması da oldukça düşündürücü.

Toprak Kaderine Terk Ediliyor

Tasarının ekoloji-ekonomi ikilemindeki yeğleyişini anlamak için toprakla ilgili hükümlerine bakmak yeterli; daha doğrusu toprakla ilgili hükümlerin yokluğuna... Toprağın verimli olarak işletilmesini sağlamak, geliştirmek ve yeterli toprağı bulunmayan çiftçiye toprak sağlamak 1961'den bu yana devlete verilen bir görev olmuştur. Üstelik onca olumsuz düzenlemesi bulunan 1982 Anayasası bundan bir adım daha ileri gitmiş, devlete erozyonu önlemek görevini yüklemiş, çiftçiye toprak dağıtmanın ormanların küçülmesi sonucunu doğuramayacağını belirtmişti. Yine aynı Anayasa'da tarımı, hayvancılığı ve bu alanlarda çalışanları koruyan maddelere yer verilmiş ve –konumuz açısından belki de daha önemlisi- tarım arazileri ile çayır ve meraların amaç dışı kullanılmasını ve tahribini önlemek görevini devlete yüklemişti.

Peki yeni Taslak bu konularda neler öngörüyor? Soruyu sözü fazla dolandırmadan yanıtlamak olanaklı: Hiçbirşey... Neden böyle oldu acaba? Böylesine küçük, önemsiz konular gözlerden kaçmış olabilir mi? Ya da anayasayı kısa tutmak için bu tür ayrıntılı maddeler metinden çıkarılmış olabilir mi? Kuşkusuz iyi niyetli yorumlarla yeni hükümler böyle değerlendirilebilir. Ancak yıllardan beri hükümetin, verimli tarım topraklarını sanayiye ayırma yönünde attığı adımlar, bu konuda çıkarılan "Mera Kanunu", "Maden Kanunu", "Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu" gibi düzenlemeler akla getirildiğinde yeni taslağın bu tavrı hiç de şaşırtıcı olmayacaktır.

İlerici Bir Düzenleme Beklentisi...

Bu haliyle benimsendiğinde, Anayasa Taslağı'ndaki çevre ile ilgili maddelerin az çok yerleşiklik kazanmaya başlayan çevre yönetimi düzeneklerini alt-üst edeceğini ve yeni çevresel yıkımlara yol açacağını söylemek zor olmayacak. Kapımızda duran ekolojik bunalım, imzaladığımız uluslararası sözleşmeler ve giderek güçlenen çevreci kamuoyu daha "ileri" bir anayasal düzenleme bekliyor.

—— O ——

Konuyla İlgili Yazılar

Cangı, Arif Ali, "Ormanların Anayasal Talanına Dikkat!", **Birgün**, 8 Ekim 2007.

Çağlar, Yücel, 'Devlet Ormanları İşgal Edenin Elinde Kalacak' **Radikal**, 24 Eylül 2007.

Duru, Bülent, "Yeni Anayasanın Önemsiz Konusu", **Radikal İki**, 23 Eylül 2007.

Ekinci, Oktay, "Anayasada Kent ve Mimarlık", **Cumhuriyet**, 30 Ağustos 2007.

Özlüer, Ilgın Özkaya, "Anayasa Taslağında 'Piyasa' Çevre", **Radikal İki**, 14 Ekim 2007.